

**Валерія Осадчук,
доц. Н. В. Гут,
Уманський навчально-виховний комплекс
“Загальноосвітня школа-інтернат
I-II ступенів імені Ю. О. Гагаріна –
педагогічний ліцей”**

ДІЄСЛІВНА МІКРОКАТЕГОРІЯ “РУХ ПО ВОДНОМУ СЕРЕДОВИЩУ” В АНГЛОМОВНОМУ ТЕКСТІ

Дієслово займає важливе місце в системі англійської мови, адже йому притаманна більша, ніж іншим частинам мови, ємність змістовної структури та більш рухоме коло значень, воно характеризується складною і розгалуженою парадигмою словозмінних форм та широким колом сполучуваності. Статистичні дослідження, проведені на матеріалі різних функціональних стилів, доводять, що дієслово посідає друге місце за вживаністю в англійських текстах художньої літератури після іменника [1]. Найскладнішою за своєю структурою є підгрупа дієслів руху, оскільки вона активно залучає у свою орбіту слова інших граматичних класів.

Дієслова руху неодноразово ставали об’єктом різнопланових досліджень А. Безрукова, О. Востокова, М. Греча, А. Загнітка, Г. Мельничук, О. Потебні, В. Русанівського, Л. Теньєр та ін. О. Шахматов, наприклад, при вивченні корелятивних ітеративів звернув увагу на такі релевантні диференційні ознаки, як напрямок (направленість / ненаправленість) пересування і спосіб руху (безперервний і переривчастий) [3, 34].

Мета цієї статті – з’ясувати особливості функціонування дієслів на позначення переміщення водою в англійській мові на матеріалі твору Германа Мелвілла “Мобі Дік, або Білий Кит” (“Moby Dick; or the Whale”), що є драматичною розповіддю про сповнене пригод і небезпек плавання китобійного судна, про героїзм, витривалість і наполегливість у прагненні до мети.

Неповторність та естетична цінність художнього твору залежить від певного, характерного тільки для нього набору та організації лексичних одиниць. Оскільки мовні одиниці в художньому тексті виконують подвійну функцію – комунікативну та естетичну, – слово у ньому може реалізовувати не тільки свої безпосередні номінативні значення, але й художньо-стилістичні, зі всіма притаманними їм

емоційними, експресивно-образними компонентами. Особливості використання лексичних одиниць повністю розкриваються лише у цілісному контексті твору [2, 4]. Творчість Г. Мелвілла вивчали здебільшого з літературознавчої точки зору, а тому актуальним є звернути увагу на художні особливості його романів, аналізу певних мовних явищ у творах автора, характеристики складу лексики його творів з точки зору стилістики, аналізу контекстного значення лексичної одиниці у творі з врахуванням семантичної структури як внутрішньо нерозмежованої єдності всіх її окремих і різнотипових значень.

У семантичній структурі роману виділяють як правило лексику морської, географічної, китобійної сфери. Серед дієслів найчисельнішою є група дієслів руху, адже не є статичною морська стихія, рухаються тварини, корабель, а у гарпунників відзначаються спритність, швидкість, незалежність, легкість та блискавичність рухів. Мікрокатегорія “рух по водному середовищу”, яка входить до складу загальної категорії руху, реалізується в мові за допомогою дієслівної номінації. Остання позначає “назви ознак, властиві станам, процесам, які виконують функцію предикації ознаки” [5, 307]. В англійській мові до цієї мікрокатегорії зараховують дієслова на позначення переміщення по воді як у відкритому, так і в закритому просторі: to swim; to float(на поверхні води); to navigate, to cruise, to sail (на судні); to coast (вздовж узбережжя); to sail, to go under sail (під вітрилами); to row (на веслах); to waft, to drift (пасивно плисти під діянням течії, вітру, хвиль); to yacht (на яхті) тощо.

Результати суцільної вибірки показали, що у романі Германа Мелвілла “Мобі Дік, або Білий Кит” (“Moby Dick; or the Whale”) найчастіше функціонують лексеми to sail та to swim (174 та 76 випадків слововживань відповідно): *I know Captain Ahab well; I've sailed with him as mate years ago <...>* [6, Ch. 16]; *So, then, we see that of all ships separately sailing the sea, the whalers have most reason to be sociable-and they are so* [6, Ch. 53]; *Again we swam for it, were dashed against it by the seas, and were at last taken up and safely landed on board* [6, Ch. 48]; *As he sullenly swam off, the boats flew to the rescue* [6, Ch. 133].

Меншою продуктивністю відрізняється дієслово to float (31), а найменшою – лексеми to drift (5) та to waft (1): *<...> yet that disadvantage is greatly counter-balanced by the widely contrasting*

serenity of those seductive seas in which we South fishers mostly float [6, Ch. 35]; *Whisper it not, and I will tell; with a treacherous hook and line, as the fowl floated on the sea* [6, Ch. 42]; *But as he did so, the oarsmen expectantly desisted from rowing; the boat drifted a little towards the ship's stern; so that, as if by magic, the letter suddenly ranged along with Gabriel's eager hand* [6, Ch. 71]; *"Hast thou seen the White Whale?" demanded Ahab, when the boat drifted back* [6, Ch. 72]. Автор не використовує слова інші лексеми цієї мікрокатегорії, що може бути зумовлено власне змістом твору.

Одним із основних аспектів у вивченні простору, зокрема горизонтальності, є динамічний аспект, тобто рух або переміщення. Найпростіша ситуація руху зводиться до того, що її основний учасник (об'єкт або суб'єкт) впродовж певного відрізка часу змінює своє положення в просторі. Частина простору, які він займає у певний час, складають єдину протяжність, що називається траєкторією руху. У мовознавстві, траєкторію поділяють на три частини: початкова точка руху (та, де об'єкт знаходиться у момент початку руху), кінцева точка руху (та, де об'єкт знаходиться у кінцевий момент руху) та маршрут (ті точки, де об'єкт знаходиться між початком і кінцем руху) [4, 205].

Оскільки не всі дієслова досліджуваної мікрокатегорії можуть виражати одразу всі три типи валентності, то в аналізованому творі показниками такої направленості є наявність у словникових дефініціях уточнюючих слів із таким значенням: *across, away, back, down, round, through* тощо. Наприклад: *And, when running into more sufferable latitudes, the ship, with mild stunsails spread, floated across the tranquil tropics, and, to all appearances, the old man's delirium seemed left behind him with the Cape Horn swells, and he came forth from his dark den into the blessed light and air <...>* [6, Ch. 41]; *<...> that though groves of spears should be planted in his flanks, he would still swim away unharmed* [6, Ch. 41]; *"Adios, Senor!" and leaping into the sea, he swam back to his comrades* [6, Ch. 54]; *Black Letter tells me that Sir Martin Frobisher on his return from that voyage, when Queen Bess did gallantly wave her jewelled hand to him from a window of Greenwich Palace, as his bold ship sailed down the Thames* [6, Ch. 32]; *But soon resuming his horizontal attitude, Moby Dick swam swiftly round and round the wrecked crew <...>* [6, Ch. 133]; *On the second day, numbers of Right Whales were seen, who, secure from the attack of a Sperm-Whaler like the Pequod, with open jaws sluggishly swam through the brit, which,*

adhering to the fringing fibres of that wondrous Venetian blind in their mouths, was in that manner separated from the water that escaped at the lips [6, Ch. 58].

Дієслова мікрокатегорії “рух по водному середовищу” утворюють лінійні зв’язки з іншими лексичними елементами в рамках усього твору та виконують важливу художню функцію у виражальному та змістовому планах, адже використовуються автором не лише для зображення рівностороннього руху, а й для створення підтексту та формування філософських узагальнень, які допомагають зрозуміти гуманістичну позицію автора. Так, наприклад, у досліджуваному творі такі лексеми, вживаються, щоб метафорично передати внутрішній стан, почуття, спогади людини (*His face was deeply brown and burnt, making his white teeth dazzling by the contrast; while in the deep shadows of his eyes floated some reminiscences that did not seem to give him much joy* [6, Ch. 3]), могутність тварин (*The masts reeled, and the sails fell altogether, while we who were below all sprang instantly upon the deck, concluding that we had struck upon some rock; instead of this we saw the monster sailing off with the utmost gravity and solemnity* [6, Ch. 45]), опис навколишнього середовища (*But high above the flying scud and dark-rolling clouds, there floated a little isle of sunlight, from which beamed forth an angel’s face* [6, Ch. 8]) тощо.

Отже, у лексичному змісті дієслів мікрокатегорії “рух по водному середовищу”, крім загальної ідеї пересування, вираження відповідних способу та фази руху, закладений певний стилістичний потенціал. У романі Германа Мелвілла “Мобі Дік, або Білий Кит” такі лексеми виконують функцію передачі дії, руху, що підкреслює та посилює таку важливу властивість певних вербальних форм як динамізм, а також використовуються автором як засіб емоційно-образного зображення стану героїв, зміни у середовищі водної стихії, могутності та непереможності морських істот.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарук І. Лексико-семантична характеристика дієслів руху у художньому тексті [Електронний ресурс] / І. Бондарук. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>
2. Будій З. І. Лексичні параметри роману Германа Мелвілла "Мобі Дік, або Білий Кит" у проекції американського трансценденталізму (лінгвостилістичний аналіз) : автореф. дис... канд. філол. наук :

10.02.04 “Германські мови”/ З.І. Будій; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2001. – 20 с.

3. Войцева О. А. Специфіка номінації мікрокатегорії ‘рух по водному середовищу’ (на матеріалі оповідань польського письменника З. Батко) / О. А. Войцева // Слов’янський збірник : зб. наук. пр. – Чернівці, 2012. – Вип. 17, ч. 2. – С. 34–40.

4. Плунгян В. А. К типологии глагольной ориентации / В. А. Плунгян // Логический анализ языка : языки динамического мира. – Дубна, 1999. – С. 205-223.

5. Українська мова. Енциклопедія / За ред. І. В. Муромцева. – К. : Майстер-клас, 2011. – 400 с.

6. Melville H. Moby Dick; or the Whale [Text] / Herman Melville. – Режим доступу : www.electronpress.com